

Raita Merivirta

Shikarilla brittiläisessä Intiassa ja Nepalissa

C.G.E. Mannerheimin tiikerinmetsästysmatkat ja kolonialismi

Jag var inbjuden till Nepal av engelske ministern och denna omständighet gav mig tillfälle att jaga under förhållanden, vilka annars icke stätt till bjuds.¹ (Mannerheim 1937)

Carl Gustaf Mannerheimille tarjoutui kahdesti tilaisuus matkustaa Intiaan ja Nepaliin metsästämään tiikereitä, ensin vuonna 1928 ja toisen kerran yhdeksän vuotta myöhemmin, vuonna 1937. Mannerheim oli Intian ja Nepalin metsästysmatkoillaan brittiupseerien ja -hallintovirkamiesten vieraana, mikä mahdollisti suurriistan metsästyksen alueella. Se kuului yhä tuolloinkin yläluokkaisten brittien² siirtomaahallinnon tapoihin ja kolonialistien vapaa-ajan viettoon.³ Historiantutkija Vijaya Ramadas Mandala korostaa (suurriistan) metsästyksen roolia brittiläisen Intian siirtomaahallinnossa, sillä sitä pystyttiin hyödyntämään muun muassa tiedonkeruussa, valvonnassa ja alueellisen hallinnan laajentamisessa reuna-alueilla. Metsästys myös kehitti asetaitoja, valmisti miehiä sotaan ja vahvisti hallinnollista tehokkuutta sen lisäksi, että se tarjosi virikkeitä ja vaihtelua rutineihin. Varsinkin suurriistan – erityisesti tiikerien – metsästys palveli sekä poliittisia että symbolisia siirtomaahallinnon tarpeita juhlistaen kolonialistien maskuliinisuutta ja sotilaallista kyvykkyyttä.⁴ (Suur)riistan metsästystä myös säädeltiin tarkasti ja järjestelmällä tuotettiin sekä ylläpidettiin brit-

tien siirtomaahallinnolle keskeisiä rotu- ja luokkaeroja.

Brittiläisessä Intiassa, samoin kuin Keniassa, kävi 1900-luvun alkupuolella myös siirtomaayhteisöjen ulkopuolisia arvovieraita metsästämässä, kuten Walesin prinssi (myöhemmin Edvard VIII), Theodore Roosevelt ja Yhdysvaltain ilmavoimien isänä pidetty prikaatinkenraali William Mitchell. Vaikka nämä vierailijat eivät aina olleet suoraan kyseisten siirtomaayhteisöjen jäseniä, he toimivat historioitsija William K. Storeyn mukaan Intiassa ja Keniassa ollessaan kuten maassa asuvat britit. Lisäksi ”monet heistä olivat aktiivisesti mukana imperialistisessa politiikassa kotimaassaan, heillä oli laaja tietämys länsimaisesta imperialistisesta toiminnasta, ja he olivat tervetulleita Keniassa ja Pohjois-Intiassa asuvien brittien keskuuteen siirtomaahallintojärjestelmän toimeenpanijatovereina.”⁵ Tässä artikkelissa esitän, että suomalaisen marsalkka Mannerheimin Intiassa ja Nepalissa brittien vieraana tapahtuneet tiikerinmetsästysmatkat olivat osa samaa toimintamallia. Tarkastelen Mannerheimin tiikerinmetsästystä brittiläisen siirtomaahallinnon viitekehyksessä ja kysyn, voidaanko Mannerheimin katsoa metsästysmatkoilla olleen osallinen (brittien) kolonialistiseen toimintaan Intiassa ja Nepalissa.

Artikkeli kytkeytyy osittain 1980-luvulla alkaneeseen tutkimussuuntaukseen, jota on keskei-

1. Gustaf Mannerheim, *Tigerjakter i Indien* (Föredrag hållet vid Finlands Allmänna Jägarförbunds årsmöte våren 1937). *Finlands Jakt- och Fisketidskrift* 1940.
2. Puhun tekstissäni briteistä ja brittihallinnosta, mikä pitää sisällään englantilaiset, walesilaiset, skotit ja (vuoteen 1922) irlantilaiset (sen jälkeen pohjoisirlantilaiset). Mannerheim itse kuitenkin viittaa teksteissään usein nimenomaan englantilaisiin ja siksi tämäkin termi esiintyy tekstissäni.
3. John M. MacKenzie, *The Empire of Nature. Hunting, Conservation and British Imperialism*. Manchester University Press 1997 [1988], 195.
4. Vijaya Ramadas Mandala, *Shooting a Tiger. Big-Game Hunting and Conservation in Colonial India*. Oxford University Press 2019, 27, 39 ja passim.
5. William K. Storey, *Big Cats and Imperialism. Lion and Tiger Hunting in Kenya and Northern India, 1898–1930*. *Journal of World History* 2:2 (1991), 135–173, tässä 148.

sesti edustanut Manchesterin yliopistopainon *Studies in Imperialism* -sarja. Tämä suuntaus käsittelee imperialismia kulttuurisena ilmiönä, joka on vaikuttanut sekä kolonialistisiin että kolonisoituihin yhteiskuntiin ja kulttuureihin.⁶ Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana on tutkittu myös yhteiskuntia ja kulttuureita, joiden yhteyttä kolonialismiin on perinteisesti pidetty etäisempänä tai kokonaan olemattomana. Esimerkiksi Pohjoismaissa ja Sveitsissä on tarkasteltu ”kolonialismia ilman siirtomaita” ja siirtomaattomien yhteiskuntien ja kulttuurien osallisuutta kolonialismiin.⁷ Kolonialismia on tässä suuntauksessa siis alettu ajatella laajempänä käsitteenä kuin yksinomaan vallankäyttönä ja uudisasutuksena alistetulla ja haltuun otetulla vieraalla maantieteellisellä alueella.

Sveitsiläiset tutkijat Patricia Purtschert, Francesca Falk ja Barbara Lüthi ovat selittäneet, että ”siirtomaattomalla kolonialismilla” ja ”koloniaalisella osallisuudella”⁸ tarkoitetaan ”osallistumista hegemonisiin länsimaisiin diskursseihin ja niiden universalistisiin ajatusmalleihin sekä hallinnan käytäntöihin.”⁹ ”Siirtomaattoman kolonialismin” tutkimus kääntää huomion niihin moniin tapoihin, joilla myös Pohjoismaat olivat osallisia Euroopan levittäytymiseen rajojensa ulkopuolelle sekä siihen, miten tämä ekspansio vaikutti näiden maiden yhteiskuntaan ja kulttuuriin.¹⁰ Ruotsalaista kolonialismia tutkinut Gunlög Fur esimerkiksi on korostanut tarvetta tehdä tutkimusta kolonialistisen ajattelun leviämisestä yhteiskuntiin, jotka eivät tunnista omaa osallisuuttaan kolonialismissa.¹¹ Tässä artikke-

lissa tutkin yhden tunnetun suomalaisen yksilön eräitä aktiviteetteja – tiikerinmetsästysmatkoja – ”koloniaalisena osallisuutena”, vaikka niitä ei ole aiemmin sellaisena toimintana tavattu nähdä. Tarkastelen artikkelissa yhden yksilön toimia, mutta kyse on myös laajemmasta, pitkään tunnistamatta jääneestä ilmiöstä: vaikka Suomella ei ole ollut siirtomaita, monet suomalaiset ovat olleet tavalla tai toisella osallisia kolonialismiin.

Mannerheimin tiikerinmetsästysmatkoista on kirjoitettu aiemminkin häntä koskevissa teksteissä.¹² Kirjoitukset ovat olleet enemmän Mannerheimin kertomuksia mukailevia kuvauksia kuin otteeltaan analyttisiä, jolloin ne ovat tuoneet melko vähän lisää päähenkilönsä julkaistuihin muistelmiin. *Metsästys ja Kalastus* -lehden pitkäaikaisen toimittajan Mauri Soikkasen C.G.E. *Mannerheim, suurriistan metsästäjä* esittää Mannerheimin metsästystoiminnan yläluokkaisena harrastusmuotona ja sisältää pitkäähkön kuvauksen Mannerheimin tiikerinmetsästysmatkoista, mutta kolonialismiin Soikkanen ei niitä liitä.¹³ Mannerheimin tiikerinmetsästysmatkoista on kirjoitettu lähinnä kohokohtana hänen metsästysharrastukselleen ja toisaalta kunnioittavan ihailevaan sävyyn, koska Mannerheim on pääsyt osallistumaan tällaiseen ”kuninkaalliseen” lajiin. Tiikerinmetsästyksen kontekstiin ja merkityksiin ei ole juuri kiinnitetty huomiota. Tässä artikkelissa tarkastelu painottuu juuri näihin asioihin. Alkuperäislähteinä käytän Mannerheimin muistelmia,¹⁴ hänen toisesta tiikerinmetsästysmatkastaan toukokuussa 1937 pitämäänsä esitelmää, joka julkaistiin *Finlands Jakt- och Fiske-*

6. Määritelmä *Studies in Imperialism* -sarjan teosten etusivulla, esim. MacKenzie 1997. Ks. myös Catherine Hall & Sonya O. Rose, Introduction. Being at home with the Empire. Teoksessa Catherine Hall & Sonya O. Rose (toim.) *At Home with the Empire. Metropolitan Culture and the Imperial World*. Cambridge University Press 2006, 12.
7. Esim. Magdalena Naum & Jonas M. Nordin (toim.) *Scandinavian Colonialism and the Rise of Modernity. Small Time Agents in a Global Arena*. Springer, 2013; Patricia Purtschert & Harold Fischer-Tiné (toim.) *Colonial Switzerland. Rethinking Colonialism from the Margins*. Palgrave 2015.
8. Käsite ”colonial complicity”, Ulla Vuorela, Colonial Complicity. The ‘Post-Colonial’ in a Nordic Context. Teoksessa Suvii Keskinen et al. (toim.) *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Ashgate 2009, 19–33.
9. Patricia Purtschert, Francesca Falk & Barbara Lüthi, Switzerland and ‘Colonialism without Colonies’. *Interventions* (2015), DOI: 10.1080/1369801X.2015.1042395.
10. Suomalaisista toimijoista ulkomailla ks. esim. Timo Särkkä, Imperialists without an empire? Finnish Settlers in Late Nineteenth- and Early Twentieth-Century Rhodesia. *Journal of Migration History* 1:1 (2015), 75–99.
11. Gunlög Fur, Colonial fantasies. American Indians, indigenous peoples, and a Swedish discourse of innocence. *National Identities* 18:1 (2016), 11–33, tässä 13, <http://dx.doi.org/10.1080/14608944.2016.1095489>.
12. Esim. Stig Jägerskiöld, *Mannerheim rauhan vuosina 1920–1939*. Suomensos Kai Kaila. Otava 1973; Veijo Meri, *Suomen marsalkka C.G. Mannerheim*. WSOY 1995 [1988]; J. E. O. Screen, *Mannerheim. The Finnish Years*. Hurst & Company 2000; Robert Brantberg, *Mannerheim. Sotamarsalkka 1918–1940*. Gummerus 2005.
13. Mauri Soikkanen, C. G. E. *Mannerheim, suurriistan metsästäjä*. *Presidentit erämiehinä*. 2. painos. Gummerus 2007 [1997].
14. C. G. Mannerheim, *Muistelmat*. Suomentanut Lauri Hakulinen. Otava 2008. Teos on julkaistu ensimmäisen kerran kaksiosaisena laitoksena 1951–52.

tidskriftissä vuonna 1940,¹⁵ hänen matkoiltaan lähettämiä kirjeitä sekä suomalaisten sanoma-lehtien kuvauksia Mannerheimin tiikerinmetsästyretkistä.

Imperialistista kirjallisuutta matkalukemisena

Laivalla ensimmäisellä matkallaan Intiaan joulukuussa 1927 Mannerheim luki Intian historiasta ja kulttuurista, muun muassa "Mother Indiaa", "Father Indiaa" ja "Chirolin Indiaa", kuten hän kirjeessä sanskritin professori Julio Reuterille kirjoitti.¹⁶ Tämä Mannerheimin mainitsemien teosten lista on mielenkiintoinen kolonialistista osallisuutta tarkasteltaessa. Muutama kuukausi ennen Mannerheimin matkaa ilmestynyt *Mother India* (1927) on konservatiivisen amerikkalaisen toimittajan Katherine Mayon kirjoittama teos, jossa Mayo vastustaa Intian itsenäisyyttä. Imperialisminmyönteinen, rasistinen ja intialaiseen yhteiskuntaan erittäin negatiivisesti suhtautuva *Mother India* herätti runsaasti kohua Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Intiassa. Teosta myytiinkin yli 140 000 kappaletta ensimmäisen vuoden aikana. Intiassa kirjaa poltettiin ja sitä vastaan laadittiin monia vastakirjoituksia. Myös Mahatma Gandhi kritisoi Mayon teosta, kun taas monet brittivirkamiehet Intiassa ottivat sen innoissaan vastaan.¹⁷ Mannerheimin lukema intialaisen toimittajan C.S. Ranga Iyerin *Father India: A Reply to Mother India* (1927) on nimensä mukaisesti eräs monista vastineista Mayon *Mother India*lle. Mannerheim tutustui siis myös yhteen intialaiseen vastanäkemykseen länsimaalaisten kirjoittamien imperialististen tietoteosten lisäksi. Brittimoimittaja, historioitsija ja diplomaatti Valentine Chirolilta, vankumatomalta imperialismin kannattajalta, oli ilmestynyt useita Intiaa koskevia teoksia (*Indian Unrest*, 1910; *India, Old and New*, 1921), mutta Manner-

heim lienee lukenut Chirolin uusinta, vuonna 1926 ilmestynyttä teosta *India*, joka löytyy myös hänen kirjahyllystään¹⁸. Eräässä aikalaisarviossa tästä kirjasta todetaan, että Chirol uskoo vahvasti brittihallintoon Intiassa, mutta tämän ei pitäisi toimia ensisijaisesti britti-imperialismin etujen mukaisesti vaan siten, että se hyödyttäisi intialaisia itseään.¹⁹

Kaunokirjallisuuden puolelta Mannerheim luki Rudyard Kiplingin *Kim*ä (1901), jonka lukemisesta hän kertoo nauttineensa.²⁰ Sinänsä ei ole ihme, kuten Jägerskiöld huomauttaa, että tunnettu romaani Intiassa syntyneestä irlantilaispojasta, josta tulee vakooja Iso-Britannian ja Venäjän välisessä "suurella pelissä", kiinnosti Mannerheimiä, joka itse oli Venäjän palveluksessa matkannut Intian ja Nepalin pohjoispuolitse Taškentista Pekingiin.²¹ Maaliskuussa 1928 Mannerheim kirjoitti lähipiiriinsä kuuluneelle kenraaliluutnantti Hannes Ignatiukselle postikortin, jossa hän kertoo metsästäneensä "sen metsässä olevan järven ympäristössä, missä eläimet Kiplingin viidakkokuvauksessa [*Intian viidakoista*, 1894] pitivät kärkeä."²² Mannerheim viittaa *Intian viidakoihin* myös muistelmissaan kirjoittaessaan kokemuksistaan Seonissa, jossa tuo eläinten käräjien alue sijaitsee.²³ "Valkoisen miehen taakastakin" kirjoittaneen Kiplingin tekstit tuntuvatkin viehättäneen Mannerheimiä erityisesti. Esimerkiksi toisen britin, E. M. Forsterin, selkeästi tuoreempaa romaania *Matka Intiaan* (*A Passage to India*, 1924) Mannerheim ei mainitse lukeneensa. *Matka Intiaan* käsittelee brittien toimintaa Intiassa kriittisesti, toisin kuin Kiplingin teokset. *Kim*issä ei ole merkkiäkään siitä, että sen kirjoitusaikaan intialainen nationalismi oli nousut haastamaan brittihallintoa Intiassa. Kipling ei kuvannut *Kim*issä konfliktia brittihallinnon ja intialaisten välille tai Kimin salaisessa palvelussa

15. Mannerheim 1940.

16. Mannerheim Julio Reuterille 20.12.1927. Julio Reuterin kirjekokoelma, XII. Åbo Akademin kirjaston käsikirjoituskokoelmat. Kirje löytyy myös painettuna Gustaf Mannerheim, *Kirjeitä seitsemän vuosikymmenen ajalta*. Valikoitunut Stig Jägerskiöld. Suomentanut Aili Palmén. Otava 1983, 220.

17. Paul Teed, Race Against Memory. Katherine Mayo, Jabez Sunderland, and Indian Independence. *American Studies* 44:1/2 (2003), 35–57, tässä 37.

18. Ks. Mannerheim-museo.fi: Mannerheimin kirjasto, <https://www.mannerheim-museo.fi/arkisto/mannerheimin-kirjasto/> (15.10.2020).

19. Amos S. Hershey, Reviewed Work. *India* by Valentine Chirol. *The American Journal of International Law* 21:1 (1927), 192–193. doi:10.2307/2188624.

20. Mannerheimin kirje Ramsayn perheelle joulukuussa 1927. Siteerattu teoksessa Jägerskiöld 1973, 104.

21. Jägerskiöld 1973, 104.

22. Mannerheim Hannes Ignatiukselle 7.3.1928. Mannerheim 1983, 225.

23. Mannerheim 2008, 361.

toimimisen ja hänen intialaisia kumppaneitaan kohtaan tuntemansa lojaaliuden välillä, koska Kipling ei kirjallisuudentutkijan ja julkisen intellektuellin Edward Saidin mukaan nähnyt niiden välillä konfliktia. Olihan brittihallinto Kiplingin mielestä parhaaksi Intialle.²⁴

Mannerheim ei kommentoi lukemiensa kirjojen sisältöä eikä ilmaise omia poliittisia kantojaan tässä yhteydessä. Kuitenkin hänen mainitsemansa, lähinnä imperialismia puoltava lukemisto ja ylipäätään matkansa brittihallinnon vieraaksi Intiaan sekä oleminen pitkälti brittien verkostojen varassa antavat viitteitä britti-imperialismin hyväksymisestä sekä periaatteellisella että käytännön tasolla. Esimerkiksi Mahatma Gandhia, joka oli jo 1920-luvun alussa johtanut paljon julkisuutta saanutta väkivallatonta kansalaistottelemattomuuskampanjaa brittihallintoa vastaan Intiassa ja jonka elämäkerran *The Story of My Experiments with Truth* ensimmäinen osa oli käännetty englanniksi vuonna 1927, Mannerheim ei mainitse sen paremmin vuonna 1928 kuin vuonna 1937, jolloin Gandhi oli jo hyvin tunnettu johtaja. Mannerheim ei missään kohtaa muistelmiaan muutenkaan viittaa intialaisten itsenäisyyspyrkimykseen tai Kongressipuolueen harjoittamaan brittihallinnon haastamiseen. Hänen vierailunsa näyttää toteutuvan yksiselitteisen vanhanmallisessa brittiläisessä Intiassa, jonka kolonialistista hallintoa ei ole mitenkään varteenotettavasti kyseenalaistettu.

Yläluokan ajanvietettä

Soikkanen toteaa, että Mannerheim ”ei ollut erämies nykypäivän merkityksessä. Hän oli vuosisadanvaihteen aristokraatti, ja hänen harrastuksiinsa kuului metsästys, harrastus, joka silloin oli yläluokan ajanvietettä ja seurustelua. Huikeimpana esimerkkinä siitä on Intian tiikerinmetsästys.”²⁵ Mannerheimin metsästysharrastusta edesauttoi yläluokkaisuuden lisäksi hänen sotilasuransa. Nikolain ratsuväkikoulu ja chevalierkaarti olivat tutustuttaneet hänet ylhäisön metsästysharrastukseen, sillä ratsuväkikou-

lussa metsästys oli kuulunut palveluohjelmaan, ja chevalierkaarti taas osallistui tsaarin metsästysjärjestelyihin joka vuosi. Puolassa palvellessaan hän liittyi Varsovan hienoston metsästysklubiin, jolloin hänestä tuli ”ylhäisöpiirien tasavertainen metsästäjä.”²⁶ Metsästysharrastus oli luonteva osa Mannerheimin elämää ja hän oli metsästännyt sekä kuuluisalla Aasian ratsastuksellaan että Keski-Euroopassa, Norjassa ja Suomessa ennen ensimmäistä Intian matkaansa. Mannerheim oli haaveillut myös metsästysmatkasta brittiläiseen Itä-Afrikkaan ja suunnitteli sitä vuodesta 1925 eteenpäin, myös yhdessä Akseli Gallen-Kallelan kanssa. Alue oli suurriistanmetsästäjien paratiisi 1920- ja 1930-luvulla ja veti puoleensa Euroopan yläluokkaa. Mannerheim päätyi kuitenkin lähtemään Intiaan, jonne hänellä oli paremmat kontaktit.²⁷

Brittiläisessä Intiassa ja Nepalissa Mannerheim oli kolonialistien vieraana ja toimi pitkälti samoin kuin isäntänsä. Hän tuntuu viihtyneen hyvin tässä seurassa. Mannerheimista paljon kirjoittanut brittiläinen historiantutkija J. E. O. Screen toteaa, että Mannerheim tuli hyvin juttuun englantilaisten kanssa, joiden rodullisen ylemmydentunteen hän jakoi. Jälkimmäisestä esimerkkinä Screen käyttää Mannerheimin kirjettä vuodelta 1934, jossa Mannerheim kehuu erään tuntemansa Intiassa palvelleen brittiupseerin olleen aina valmis auttamaan jopa silloin, kun ”apua tarvitseva oli vain paikallinen ajomies.”²⁸ Mannerheimin kommentti nostaa kiinnostavasti esiin rotu- ja luokkakysymyksen brittiläisessä Intiassa. Mannerheimin toteamuksessa vaikuttaa yhdistyvän sekä rodullinen että luokkaan liittyvä ylemmydentunto, mikä myös yhdistää häntä korkea-arvoisiin brittiläisiin siirtomaaisäntiin. Kuten kirjallisuudentutkija Patrick Brantlinger kirjoittaa, rasismi ja imperialismi toimivat symbioottisessa suhteessa keskenään. Jo uuden ajan alusta rasismi on täydentänyt ideologisesti sekä imperialismia että nationalismia,²⁹ ja on täten luonut perusteen kolonialismille. Etenkin imperialismin huippuvuosina 1800-luvun lopulla ja

24. Edward W. Said, *Culture and Imperialism*. Vintage 1994 [1993], 176–178. Ks. myös Patrick Brantlinger, *Victorian Literature and Postcolonial Studies*. Edinburgh University Press 2013 [2009], 127–130.

25. Soikkanen 2007, 19.

26. Soikkanen 2007, 20, 23, 25.

27. Soikkanen 2007, 121–126.

28. Screen 2000, 92.

29. Patrick Brantlinger, *Taming Cannibals. Race and the Victorians*. Cornell University Press 2011, 6, 11.

1900-luvun alussa valkoiset britit asettivat oman rotunsa ja kansakuntansa luomiensa rotu- ja sivilisaatiohierarkioiden huipulle ja pitivät muita ”rotuja” alempiarvoisina sijoittaen nämä arvoasteikolle alenevassa järjestyksessä. Tämä näkyi siirtomaiden hierarkioissa kolonialistien ja kolonisoitujen välillä.

Brittiläinen historiantutkija David Cannadine taas on esittänyt, että ”rotu” oli vain yksi, vaikkakin hyvin keskeinen, tapa, jolla britit rakensivat imperiuminsa hierarkioita. Hänen mukaansa brittiläisessä yhteiskunnassa merkittävällä yhteiskuntaluokalla oli hyvin suuri merkitys myös siirtomaahallinnossa.³⁰ Cannadine perustelee väitettään sillä, että siinä missä Iso-Britanniassa paikallishallinto oli luottanut aatelisiin ja herrasväkeen, Intiassa brittihallinto luotti suurmaanomistajiin, muihin varakkaisiin ja vaikutusvaltaisiin henkilöihin sekä ruhtinaskunnissa ruhtinaiisiin ja prinssiin.³¹ Cannadine väittää on kritisoitu ja rotuhierarkioiden merkitystä korostettu tutkimuksessa. Vaikka rotua yleisesti pidetään siirtomaahallinnossa keskeisempänä kuin yhteiskuntaluokkaa, luokalla oli kuitenkin oma roolinsa sekä kolonialistien itsensä keskuudessa että heidän suhteissaan kolonisoituihin. Britit seurustelivat mieluiten yläluokkaisten ja etenkin ruhtinassukuihin kuuluvien intialaisten kanssa. Historiantutkija E. M. Collinghamin mukaan ”tämä luokka-ennakkoluulo toisinaan jopa ylitti rotuennakkoluulot.”³² Kuten myöhemmin osoitan, Mannerheimin suhtautumiseen paikallisiin vaikuttivat sekä rotu että luokka. ”Paikallinen ajomies” oli ”vain” ajomies sekä rotunsa että luokkansa vuoksi. Nepalilainen maharadžaan Mannerheim suhtautui aivan toisin – kuten brititkin.

Rotu- ja luokkasuhteiden yhteenkietoutuneisuudesta brittiläisessä Intiassa kertoo sepoy-kapinan (1857–1858) jälkeinen tilanne, jolloin rasismien katsotaan voimistuneen Intiassa,³³ mutta toi-

saalta Cannadine on esittänyt, että myös brittien suhtautuminen paikallisiin hallitsijoihin muuttui kunnioitavammaksi.³⁴ Feodaaliset suhteet intialaisten ruhtinaiden kanssa olivat tärkeä brittien vallan pönkittäjä. 1870-luvulta lähtien brittien hallinto Pohjois-Intiassa siirtyi majesteettisen mahipontisuuden aikaan, jolloin varakuninkaistakin tuli enemmän poliittisia ja aristokraattisia kuin käytännöllisiä. Intialaisten ja brittien seuraelämä erkani yhä enemmän toisistaan ja brittien vapaaajan vietto muuttui säädellymmäksi ja sääntöjen värittämäksi. Tässä vaiheessa myös brittien metsästystavat kävivät ylenpalttisemmiksi.³⁵

Britit olivat omaksuneet norsun selästä tapahtuvan tiikerinmetsästyksen suurmoguleilta, jotka olivat metsästäneet tiikereitä valtaansa osoittaakseen. ”Uusiksi moguleiksi” pyrkivät britit jäljittelevät suurmoguleita ja muita Intian hallitsijoita saalistamalla tiikereitä.³⁶ 1800-luvun lopulla Britannian kuninkaalliset alkoivat tehdä näyttäviä metsästysretkiä Intiaan ja myös varakuninkaat sekä muu korkea brittiläinen hallintoväki kunnostautui metsästäjinä. Jahdeista tuli loisteliaita ja seremoniallisia ja täten niissä menestymisestä tärkeä sopivuuden kriteeri niin armeijan, metsänhoidon kuin hallinnonkin henkilöstölle.³⁷ Metsästys oli olennainen osa Britannian siirtomaahallintoa Intiassa 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella.³⁸ Metsästyksen huippuaikaa kesti historiantutkija John M. MacKenzien mukaan ainakin sotien väliselle ajanjaksolle saakka, johon Mannerheiminkin matkat osuivat. 1900-luvun edetessä huoli eläinkannan pienemisestä ja suojelun tarpeesta alkoi kasvaa. Kesti silti kauan ennen kuin Intiassa siirryttiin metsästyksestä suojeluun. Huoli riistakannan pienemisestä johti kuitenkin siihen, että metsästyksestä tuli yhä enenevässä määrin eliitille rajattu laji, vaikutusvaltaisten ja rikkaiden etuoikeus. Näyttäviin metsästysretkiin osallistuivat lähinnä kuninkaalliset, korkeat virkamiehet ja armeijan upseerit, intialai-

30. David Cannadine, *Ornamentalism. How the British Saw Their Empire*. Penguin Books 2002, 3–10.

31. Cannadine 2002, 41–45.

32. E.M. Collingham, *Imperial Bodies. The Physical Experience of the Raj, c. 1800–1947*. Polity Press 2007 [2001], 192.

33. Ks. Brantlinger 2011, 9.

34. Cannadine 2002, 41–44.

35. MacKenzie 1997, 170–171. Ks. myös Cannadine 2002.

36. Joseph Sramek, ”Face Him like a Briton”. Tiger Hunting, Imperialism, and British Masculinity in Colonial India, 1800–1875. *Victorian Studies* 48:4 (2006), 659–680, tässä 659–661.

37. MacKenzie 1997, 170–171.

38. Mandala 2019, 161.

set ruhtinaat sekä varakkaat turistit, näiden joukossa eräs Mannerheim Suomesta.³⁹

Mannerheim sai virikkeen Intian matkaansa englantilaiselta kenraalilta sir Walter Kirkeltä,⁴⁰ johon hän oli tutustunut Suomessa vuonna 1924 Kirken ollessa antamassa ”asiantuntijanapua puolustuslaitoksemme organisointityössä”.⁴¹ Kirke oli aiemmin palvellut Intiassa ja palannut sinne korkeaan sotilasvirkaan vuonna 1926. Mannerheim kertoo muistelmissaan, että kun hänelle ”vuonna 1927 tarjoutui tilaisuus matkustaa Intiaan, en voinut vastustaa houkutusta saada koettaa onneani tiikerien ja muiden vaarattomampien kaukomaan eläinten metsästyksessä. Sitä paitsi oli hauska päästä tutustumaan sellaisiin Aasian osiin, joissa en varhemmin ollut käynyt.”⁴² Hän lähti matkaan yksityishenkilönä – palatessaan hän korosti asiasta kiinnostuneelle ja häntä vastaanottamaan saapuneelle lehdistölle, että kyseessä oli turisti- ja metsästysmatka, ei esimerkiksi tutkimusmatka tieteellisiin tarkoituksiin.⁴³ Tästä todistavat myös hänen veljelleen Johan Mannerheimille ja tämän vaimolle Pallalle lähettämänsä postikortit Agrasta ja matkalta Kalkutasta Rangooniin. Kortit kuvaavat Intian ehkä tunnetuinta turistikohdetta Taj Mahalia sisältä ja ulkoa. Mannerheim kirjoittaa nähneensä ”ihmeellisiä palatseja, temppeleitä ja raunioita” ja toteaa, että hänen matkansa on ”hyvin kiinnostava” eikä hän juuri ehdi kaivata matkatoveria.⁴⁴

Mannerheim tapasi korkea-arvoisia brittivirkamiehiä ja upseereita Intiassa niin metsästysleireillä kuin kaupungeissa. Vuonna 1928 kenraali Kirke tutustutti Mannerheimin Delhissä muun muassa varakuningas lordi Irwiniin, joka oli itsekkin innokas metsästäjä, sekä ”Intian armeijan ylipäällikköön sotamarsalkka Birdwoodiin ynnä lukuisiin brittiläishallinnon korkeihin

virkamiehiin.”⁴⁵ Jägerskiöld kertoo, että Intian ministeri lordi Birkenhead oli kehottanut varakuningasta tapaamaan Mannerheimin, minkä tämä oli siis tehnyt ja raportoinut takaisin olevansa kiitollinen näin miellyttävään ihmiseen tutustumisesta.⁴⁶ Jälkimmäisellä matkalla muutamaa päivää ennen Intiaan saapumista Mannerheim sai sähkeen kenraalikuvernööri Brabournelta, joka pyysi häntä vieraakseen sekä olemaan läsnä paraatissa Bombayssä. Mannerheimin mukaan ”kenraalikuvernööri apulaisineen edusti Englannin arvovaltaa hyvin taidokkaasti.”⁴⁷ Madrasissa Mannerheim asui muutaman päivän kenraalikuvernööri lordi Ashley Erskinen luona. Sen jälkeen hän kävi ”Utakamandissa, joka oli Madrasin hallituksen kesäolopaikka.”⁴⁸ Mannerheim liikkui siis Intiassa ollessaan brittihallinnon korkeimpien edustajien piirissä ja tapasi siirtomaavallan huipulla olevia henkilöitä. Molempien matkojensa jälkeen Mannerheim kiittelikin kovasti englantilaisten vieraanvaraisuutta.⁴⁹

Mannerheim matkusti yksityishenkilönä, mutta hyödynsi omia kontaktejaan brittiupseereihin ja virkamiehiin, jotka mahdollistivat hänelle metsästyskokemuksen, joka ei olisi ollut kenen tahansa turistin – tai alemman brittihallinnon edustajan, saati tavallisen intialaisen – ulottuvilla, muun muassa sen vaatimien varojen ja lupien vuoksi. Valtion hallitsemisessa metsissä metsästämiseen tarvittiin lupa vuoden 1878 metsäasetuksen jälkeen (yli viidesosa brittiläisen Intian maapinta-alasta oli valtion hallinnan alaisuudessa tuon asetuksen jälkeen). Näitä lupia myönnettiin tuskin koskaan intialaisille, mikä itsessään syvensi juopaa brittien ja intialaisten välillä.⁵⁰ Paikalliset metsästäjät eivät myöskään saaneet kantaa asetta tai ampua suurriistaa. *Shikarista*⁵¹ – erityisesti suurriistan, varsinkin tiikerien, metsäs-

39. MacKenzie 1997, 171–172.

40. Jägerskiöld 1973, 103.

41. Mannerheim 2008, 359.

42. Mannerheim 2008, 355.

43. *Aamulehti* 22.4.1928.

44. Mannerheim Palla Mannerheimille Agrasta 21.1.1928 sekä Palla ja Johan Mannerheimille 6.2.1928 matkalla Rangooniin. Grensholm-kokoelma, Kansallisarkisto.

45. Mannerheim 2008, 359.

46. Jägerskiöld 1973, 104–105.

47. Mannerheim 2008, 365–367.

48. Mannerheim 2008, 369.

49. *Lahden sanomat* 24.4.1928; *Helsingin sanomat* 30.5.1937.

50. Sramek 2006, 661. Ks. myös Mandala 2019, 164–166, 205.

51. *Shikar* on urdunkielinen sana, jota on Intiassa käytetty erityisesti suurriistan mutta myös yleisemmin huvimetsästyksistä. vrt. *safari* Itä-Afrikassa.

tyksestä – oli näin tullut valkoisten kolonialistien ja paikallisen intialaisen hallintoeliitin, prinssien ja ruhtinaiden, etuoikeus, kun taas metsästyksessä elantonsa hankkineista paikallisista oli tullut pelkkiä brittien metsästysapulaisia, toisinaan jopa pakotettuina.⁵² Metsästystä koskevien sääntöjen laatiminen ja ylläpitäminen edistivät sekä rotu- että hallintohierarkian rakentamista ja valvomista.⁵³ Britit muodostivat Intiassa jäykkiä säädöksiä paikallisten kanssa toimimiseen, jotka määrittivät sosiaalisia rajoja yhteisöjen välillä. Anglontialainen kulttuuri vastusti sosiaalista muutosta ja piti rajoista kiinni. Näitä rajoja vahvistettiin myös metaforisesti tiikerinmetsästyksellä, jolla muun muassa pyrittiin kasvattamaan brittien arvovaltaa paikallisten silmissä.⁵⁴ Erityisesti valokuva valkoisesta metsästäjästä tappamansa tiikerin äärellä oli yksi voimakkaimmista ja kestävimmistä imperiumin symboleista (Kuva 1.). Tällaisen kuvan pääsi Mannerheimkin itsestään ottamaan. (Kuva 2.)

Tiikerinmetsästyksellä oli lisäksi suuri merkitys brittiläisen kolonialistisen maskuliinisuuden luomisessa 1800-luvulla. Tiikerin vaarallisuuden ja voimakkuuden takia sen metsästyksessä edusti kamppailua pelottavan luonnon kanssa ja valkoisen kolonialistin tuli oman paremmuutensa todistaakseen aina kohdata vaarat, joko luonnon pedot tai alkuperäiset asukkaat, ja päihittää heidät. Erityisesti tiikerinmetsästys vaati miehisiä ominaisuuksia ja kehitti luonnetta.⁵⁵ Brittihallinnon virkamiesten, poliisien ja upseerien odotettiin suojelevan kylien asukkaita sekä karjaa verottavilta että ihmisten kimppuun hyökkäviltä tiikereiltä.⁵⁶ Britit pitivät intialaisia, sekä ruhtinaita että tavallisia ihmisiä, usein kyvyttöminä suojelemaan kyläläisiä ja ajattelivat, ettei heihin voinut luottaa tiikerintappajina. Vähintäänkin paikallisten metsästystapoja arvosteltiin, kun taas brittien omaa roolia intialaisten suojelelussa villipedoilta korostettiin.⁵⁷ Tätä edisti kolonialistien yksinoikeus kantaa asetta sekä heidän

■ Kuva 1. Varakuningas Lord Curzon ja Lady Curzon vuonna 1903. Lähde: Wikimedia Commons, Old Indian Photos.

käyttämänsä retoriikka, jossa paikallisia kuvattiin sanoilla kuten ”pelokas” ja ”voimaton” vaarallisten eläinten edessä. Paikallisia, jotka joutuivat toisinaan aseettomina pyytämään brittejä apuun, käytettiin näin vahvistamaan brittien luomaa kuvaa itsestään suojelija-hyvän tekijöinä.⁵⁸

Norsun selässä

Mannerheim saapui Intiaan joulu-tammikuun vaihteessa 1927–1928. Noustuaan maihin Bombayssä hän matkusti Lucknow’hun. Siellä Mannerheim asui Lucknow’n piiripäällikön sir Walter Seton Casselsin luona, jolle osoitettuja suosituskirjeitä hänellä oli mukanaan. Cassels näytti

52. Mandala 2019, 166, 180, 204–207.

53. Mandala 2019, 168–169.

54. Storey 1991, 146–148. Brittien ja intialaisten sosiaalisista suhteista ks. myös Collingham 2007, 185–193.

55. Sramek 2006, 659, 665.

56. MacKenzie 1997, 181.

57. Sramek 2006, 669–670.

58. Mandala 2019, 212–213. Ks. myös Burmassa vuosina 1922–1928 brittiläisen imperiumin poliisivoimissa palvelleen kirjailija George Orwellin virkavelvollisuuksia pohtiva essee ”Kun ammuin norsun” (”Shooting an Elephant”, 1936). Teoksessa *Kun ammuin norsun ja muita esseitä*. WSOY 1984.

■ Kuva 2. Mannerheim ja Nepalin maharadža vuonna 1937. Lähde: Mannerheim-museon kuva-arkisto.

hänelle Lucknow Castlen, linnan joka oli ollut sepoy-kapinan loppuvaiheessa brittien turva-
paikka.⁵⁹ Sepoyden eli brittiahallinnon palveluk-
sessa olleiden sotilaiden kapina levisi laajalti
Pohjois-Intiassa ja järkytti brittejä suuresti. Brit-
tiläisen Intian hallinta siirtyi Itä-Intian kaupp-
komppanialta kruunulle kapinan jälkeen vuonna
1858. Mannerheim kertoo, kuinka:

Mr Cassels osoitti ylpeänä linnakkeen huipulla
liehuvaa lippua selittäen minulle, että tämä oli
koko Britannian imperiumissa ainoa paikka,
missä Englannin värejä ei koskaan laskettu
alas. Hän näytti myös lähellä olevan suuren
talon, jossa skotlantilaiset [...] olivat hakan-

neet kapinalliset maahan viimeistä miestä
myöten.⁶⁰

Näin Mannerheimin matka sai hyvin kolonialis-
tissävytteisen alun. Mannerheim pyysi Casselsia
auttamaan järjestämällä hänen suunnittelema-
leen "Lucknow'n-Delhin-Sikkimin-Kalkuttan-
Rangoonin-Mandalayn reitin varrelle jokin
metsästysretki."⁶¹ Cassels onnistuikin järjestä-
mään Mannerheimille metsästystilaisuuden
eversti John C. Faunthorpen kanssa luonnonsuo-
jelualueella Teraissa, josta osa oli brittien puolella
ja osa kuului Nepalin itsenäiseen kuningaskun-
taan. Metsästysretket imperiumin rajoilla, kuten
Nepalin Teraissa ja Burmassa, antoivat briteille
virkistäytymisen lisäksi mahdollisuuden sekä tie-
dusteluun että vallan näytteillepanoon alueella.
Metsästys oli myös keskeinen tapa hoitaa suhteita
paikallisiin ruhtinaiisiin.⁶²

Nepalin puoleinen Terai oli sama paikka,
jossa Englannin kuningas Yrjö V oli metsästä-
nyt Intian keisariksi kruunauksensa yhteydessä
vuonna 1911 ja seurueineen ampunut 39 tiikeriä.
Metsästystapahtuma oli ollut suureellinen, spe-
taakkelinomainen, sillä siihen osallistui valtava
määrä sekä miehiä että norsuja.⁶³ Muistellessaan
toista Intian ja Nepalin matkaansa (1937) Man-
nerheim kirjoittaa myös tästä metsästysretkestä,
jonka oli järjestänyt Nepalin pääministerinä toi-
minut maharadža Chandra Shumser, silloisen
maharadžan Joodha Shumsher Jung Bahadur
Ranan veli. Mannerheim korostaa, että kyseisen
vallassa olleen dynastian politiikka oli "perin-
teellisesti aina ollut englantilais-ystävällistä aina
siitä alkaen, kun Jung Bahadur osallistui Intian
sepoys-kapinan kukistamiseen."⁶⁴ Jälkimmäisellä
matkallaan myös Mannerheim pääsi maharadžan
vieraaksi ja osalliseksi suureellisesta, vaikkakin
toki kuningas Yrjö V:n metsästysretkeä vaati-
mattomammasta, jahdistista. Mandalan mukaan

59. Brittiahallinnon päämaja Lucknow'ssa oli kapinan aikana piirittynä toukokuun lopusta marraskuun loppuun 1857. Piirittetyksi jäi sotilaiden lisäksi satoja siviilejä, myös naisia ja lapsia. Kapina oli keskeinen tapahtuma brittiläisen Intian historiassa, ja Lucknow'n piirityksellä on ollut merkittävä ja jopa myyttinen arvo briteille. Kapinasta ja piirityksestä kirjoitettiin aikansa lehdissä valtavasti ja ne ovat inspiroineet myös lukuisia kaunokirjallisia teoksia.

60. Mannerheim 2008, 356.

61. Mannerheim 2008, 355.

62. MacKenzie 1997, 195.

63. Ks. esim. Kees Rookmaaker, Barbara Nelson & Darrell Dorrington, The Royal Hunt of Tiger and Rhinoceros in Nepalese Terai in 1911. *Pachyderm* (Jan–June 2005), 89–97.

64. Mannerheim 2008, 375. Näin todella oli, ja Nepal muun muassa lähetti joukkoja taistelemaan brittien rinnalla ensimmäisessä maailmansodassa. Itsenäisen Nepalin ja Iso-Britannian välillä allekirjoitettiin ystävyyssopimus vuonna 1923, jossa sovittiin molempien suvereeniuden tunnustamisesta sekä ystävyystä ja yhteistyöstä.

intialaisilla ruhtinailla olikin ratkaiseva rooli ylenpalttisten metsästysretkien ylläpitäjinä.⁶⁵ Korkearvoiset isännät mahdollistivat mahtipontisen *shikarin* norsujen kera.

Eversti Faunthorpe oli loppuvuodesta 1927 järjestänyt Teraissa suurriistan metsästysretken, jossa apuna oli käytetty norsuja. Faunthorpe oli luvannut järjestää Mannerheimille tilaisuuden päästä mukaan tiikerinmetsästyksen alueella. Kahden viikon aikana Mannerheim pääsikin kokeilemaan useita eri tiikerinmetsästystapoja. Mannerheim kuvaa näitä seuraavasti:

Eräs tavallinen keino oli ampua tiikeriä puuhun sijoitetusta ”machasta” [*machan*], jonne metsästäjä asettuu vartioimaan pedon kaatamaa saalista. Tällaisena syöttinä on tavallisesti puhvelinvasikka, jonka luo tiikerin odotetaan yöllä palaavan. [...] Eräs toinen käytännössä oleva menetelmä on ketjuajo. Se ei ole lainkaan vaaratonta urheilua, sillä tiikeri ei epäröi käydä ajomiesten kimppuun.⁶⁶

Kolmas tapa, johon Mannerheim pääsi tutustumaan, oli norsun selästä eli hulppein mahdollinen, mikä oli varattu vain paikallisille ruhtinaille sekä siirtomaahallinnon eliitille. Mannerheim kertoo, kuinka:

Suurenmoinen näytelmä tarjoutuu metsästäessä tiikereitä seurueina, jolloin muodostetaan norsuista kehä sen alueen ympärille, missä ajon kohteena oleva tiikeri on kaatanut puhvelinvasikan. Yksi tai useampia, enintään viisi kookasta isohampaista norsua erotetaan joukosta ja ajetaan tallemaan maata kehän sisäpuolella. Norsut etenevät mutkitellen korkeassa viidakkoruohossa, tutkien maanpinnan kauttaaltaan, kunnes joku niistä osuu tiikerin kohdalle ja tämä silloin karjuen hyökkää päin. [...] saalis näyttäytyy sekunnin ajaksi, ja silloin on tähdittävä vakaasti ja laukaistava samassa

silmänräpäyksessä. Tämä kaikki vaatii ripeyttä ja valppautta, sillä kaiken aikaa on varottava, ettei kukaan saartorenkaseen kuuluvista miehistä satu olemaan ampumalinjalla.⁶⁷

Mannerheim ei kaatanut ensimmäisellä Intian ja Nepalin matkallaan yhtään täysikasvuista tiikeriä, mutta kylläkin kaksi hänen metsästysisäntänsä aiemmin ampuman naarastiikerin poikasta. Kolmannen poikasen he pyydystivät elävänä.⁶⁸ Pentu oli tarkoitus tuoda Korkeasaaren eläintarhaan, mutta se kuoli pian kiinnioton jälkeen.⁶⁹

Tiikerinmetsästys *machanilta* ja norsun selästä olivat intialaisia metsästystapoja, jotka britit olivat omaksuneet käyttöönsä 1800-luvulla. Ne mahdollistivat tiikerin metsästyksen menestyksekkäästi mutta turvallisesti, koska metsästäjä oli korkealla tiikerin ulottumattomissa.⁷⁰ Ampuessaan tiikereitä suojellakseen paikallisia ihmisiä tai karjaa britit käyttivät yleensä *machania*. Huvitarkoituksissa britit, lähinnä korkearvoiset virkamiehet ja upseerit, metsästäivät tiikereitä yleensä norsun selästä, suuren apujoukkion kera. Sen arkipäiväisemmässä muodossa metsästäjät istuivat norsun selässä eräänlaisilla patjoilla (”pad”) norsun kuljeskellessa ympäriinsä metsästäjien saaliseläinten perässä. Juhlallisissa versioissa metsästäjät olivat *howdah*'ssa ja tiikereitä ajettiin heidän suuntaansa. Tarkat säännöt ohjasivat norsujen ja ampujien järjestystä sekä sitä, kenellä oli oikeus ampua tiikeri ja näin saada sen nahka.⁷¹ Mannerheim kuvailee muistelmissaan, miten norsulla metsästäessä oli ensiksi ”opittava tanakasti seisomaan eläimen leveään selkään sidotussa korissa.” Tämä vaati polvien notkistamista ja norsun liikkeiden myötäilemistä omia jalkoja siirtämällä. ”Kun on päässyt niin pitkälle, ei ’howdah’sta’, elefantin selkään sijoitetusta telineestä ampuminen tuota sanottaviaakaan vaikeuksia.”⁷² Toisella matkallaan Mannerheim matkusti ”norsun selässä ’pad’illä’ istuen” suunnatessaan metsästysalueelta Gauri Phantan

65. Mandala 2019, 2.

66. Mannerheim 2008, 356.

67. Mannerheim 2008, 357–358.

68. Mannerheim 2008, 360.

69. *Uusimaa* 23.4.1928.

70. Sramek 2006, 663.

71. MacKenzie 1997, 181.

72. Mannerheim 2008, 358.

asemalle Nepalissa. Tätä matkustustapaa Mannerheim piti perin tukalana etenkin auringon paahtaessa.⁷³

Mannerheimin kuvauksessa toiselta matkaltaan tulee myös esiin tiikerinmetsästyksen tarkat säännöt ja ampumisjärjestys. Hän kuvaa, kuinka metsästysseurueen saatua vihdoon tiikerin saarroksiin ”Eversti Stevenson, jonka isäntämme oli valinnut ampumaan kuolettavan laukauksen, ratsasti nyt esiin sillä norsulla, jonka oli määrä polkea tiikeri liikkeelle”, ja onnistui kaatamaan voimakasrakenteisen tiikerin. Seuraavalla kerralla oli Mannerheimin vuoro ampua tiikeri.⁷⁴ Kolmannella saartokerralla vieraat ja eversti Bailey ampuivat vuorotellen, osumatta. Useaman tunnin saartamisen jälkeen oli jälleen Mannerheimin aika koettaa kaataa tiikeri, missä hän onnistuikin.⁷⁵ Kuten Mannerheim edellä kuvaa, tämä oli vaikuttava ja tehokas, mutta myös erittäin kallis tapa metsästää tiikereitä. Siihen vaadittiin valtava määrä norsuja, muita varusteita, työvoimaa sekä kalliita isojen kissojen metsästyksen sopivia aseita. Kulujen kattamiseen tarvittiin huomattavasti varallisuutta: kyseessä oli sikälikin vain kuninkaallisille ja kolonialisteille varattu laji.⁷⁶ Vuokranorsut olivat kalliita ja yleensä vain suurmaanomistajat ja korkeat virkamiehet käyttivät niitä 1900-luvun alun Intiassa.⁷⁷ Briteillä oli 1900-luvun puolella enää harvoin omistukseensa norsuja metsänhoitoministeriötä lukuun ottamatta, vaikka niitä vielä käytettiinkin metsästyksessä ja seremonioissa. Norsuja tarvitsevat upseerit ja virkamiehet lainasivat niitä intialaisilta ruhtinailta.⁷⁸

Ensimmäisellä matkallaan Faunthorpen kanssa vietettyjen kahden viikon jälkeen Mannerheim matkusti takaisin Lucknow’hun pariiksi päiväksi ja sieltä edelleen Delhiin, jossa hän brittien vieraana ollessaan tapasi illallisilla kenraali Andrew Skeenin. Tämä halusi luovuttaa itselleen varatun Keskimaakunnissa sijaitsevan Seonin alueen metsästysoikeuden Mannerheimille,

minkä ”suurenmoisen tarjouksen” Mannerheim otti kiitollisena vastaan.⁷⁹ Seonissa Mannerheimia isännöi piiripäällikkö Frederick Bourne, joka näki paljon vaivaa Mannerheimin puolesta. Tämä metsästysretki oli sikäli perinteisempi, että siihen ei kuulunut norsuja. Mannerheim kuitenkin kuvaa siellä viettämäänsä aikaa ihanaksi:

Joka päivä olin metsällä auringonnoususta alkaen, kunnes minut autolla noudettiin myöhäiselle päivälliselle. Tämä nautittiin samoin kuin Faunthorpenkin luona iltapuvussa gramofonimusiikkia kuunnellen.

Lisäksi tanssittiin ja tarinoitiin. Aterioinnin jälkeen ”lähdettiin levolle kokoamaan voimia seuraavan samanlaisen päivän varalle.”⁸⁰ Soikkanen kuvaa teoksensa kuvateksteissä, kuinka tiikerimetsästysretkien leirit olivat ensiluokkaisia suihkuineen ja mukavine telttavuoteineen. Kenttälounailla ”palvelusväki huolehti siitä, että ateria oli katettu valkoiselle liinalle, juomat olivat sopivan viileitä ja istuimina mukavat tyynyt.” Mannerheimilla oli myös oma ”kamaripalvelija” mukana, joka huolehti muun muassa varusteista ja parranajosta.⁸¹ Hänen kokemuksensa vastasi tässäkin hyvin siirtomaaherrojen kokemusta.

Maharadžan vieraana, rahvaan palveltavana

Mannerheim tutustui ensimmäisellä Intian ja Nepalin matkallaan englantilaiseen everstiin F. M. Baileyyn, joka toimi tuolloin brittien virkamiehenä Sikkimissä. Miehet ystävästyivät ja Bailey vaimoineen vieraili Suomessa vuonna 1934.⁸² Bailey puolestaan kutsui Mannerheimin luokseen Nepaliin, jossa hän toimi Britannian edustajana vuosina 1935–1938. Bailey tarjoutui järjestämään Mannerheimille tiikerinmetsästysmahdollisuuden Teraissa, jonne itse oli menossa seurueineen uutena vuonna 1937. Mannerheim saapui toistamiseen Bombayhin 31.12.1936. Sieltä hän matkasi jälleen Lucknow’n kautta Nepalin rajaseudulle.

73. Mannerheim 2008, 372.

74. Mannerheim 2008, 368.

75. Mannerheim 2008, 369. Ks. myös Mannerheim 1940.

76. Storey 1991, 154; Mandala 2019, 166.

77. Storey 1991, 160.

78. MacKenzie 1997, 185.

79. Mannerheim 2008, 359.

80. Mannerheim 2008, 359–360.

81. Soikkanen 2007, 115.

82. Jägerskiöld 1973, 106.

Täällä Bailey vastaanotti Mannerheimin metsästysleirissä, jossa vieraina oli muun muassa ratsuväenupseereita. Metsästysleirin suureellisesta luonteesta kertoo, että ”paikkakuntalaisiin kuuluvaa apuhenkilökuntaa oli kaksisataa miestä, ja käytettävissä oli myös 20 norsua.”⁸³ Vielä suureellisempi metsästysretki oli luvassa.

Helmikuun alussa 1937 Mannerheim pääsi metsästämään tiikereitä maharadža Joodha Shumsher Jung Bahadur Ranan seurueessa. Mannerheim tapasi maharadžan hänen leirisään Baileyn saattamana. E. A. Smythies, Nepalin hallituksen metsäasioiden neuvonantaja, kertoo Baileyn kirjoittaneen maharadžalle, että hänen vieraakseen oli jälleen saapunut erityisvieras, kuuluisa marsalkka Mannerheim Suomesta, joka oli innokas näkemään nepalilaista tiikerinmetsästystä. Kun Mannerheim esiteltiin maharadžalle, hän oli Smythiesin mukaan kertonut sotineensa ensimmäisessä maailmansodassa nepalilaisten liittolaisena. Mannerheim lisäsi myös odottavansa innolla ”hienosta tiikerinmetsästyksestä

■ Kuva 3. Mannerheim norsun selässä.
Lähde: Mannerheim-museon kuva-arkisto.

aiheutuvaa mielihyvää.”⁸⁴ Maharadžan leiri oli valtavaa kokoluokkaa: sinne johti metsästäjiä varten rakennettu tie.

Maharadžalla oli mukana tuhat miestä ja 200 norsua, ja hänen leirinsä oli oikea telttakaupunki, jota ympäröi maahan upotetuista puunrungoista rakennettu, taatun suojan tarjoava paaluaita. Maharadža itse asui leirin keskellä korkeiden pylväiden varaan pystytetyssä talossa.⁸⁵

Mannerheim kertoo, kuinka hän sai osallistua ihmissyöjäksi havaitun tiikerin metsästyksen maharadžan vieraana ollessaan. Tiikerin ampumiseen tarvittiin huimat 80 norsua, jotka muodostivat 300 metriä läpimitaltaan olleen kehän.⁸⁶ Tiikerin näyttäytyessä Mannerheim,

83. Mannerheim 2008, 367.

84. E. A. Smythies, *Big Game Shooting in Nepal*. With leaves from the Maharaja's Sporting Diary. Thacker, Spink & Co 1942, 78.

85. Mannerheim 2008, 370. Ks. myös Mannerheim 1940.

86. Mannerheim 2008, 371.

■ Kuva 4. Norsujen muodostama saartorengas.
Lähde: Mannerheim-museon kuva-arkisto.

jolle maharadža pyrki järjestämään tilaisuuden ampua tämä yksilö, tähtäsi ja laukaisi, ampuen ohi, ”katsojina neljäsataa silmäparia ja niiden joukossa satakuusikymmentä elefantinsilmää, jotka varmastikaan eivät kuuluneet tyhmimpiin.” Tiikerin kaataminen vaati vielä muutaman laukauksen. Kyseessä oli suurin sinä vuonna Nepalissa kaadettu tiikeri, ”loistokappale.”⁸⁷ Maharadža onnitteli Mannerheimia, joka ilmaisi kiitollisuutensa päästyään tappamaan näin mahtavan ja suurikokoisen tiikerin.⁸⁸ Mannerheim kuvailee leirien ja jahtien suuruutta ja hienoutta, mutta ei tunnu juurikaan pohtivan niiden järjestämiseksi vaadittua työmäärää ja järjestelyjä. Hän tuntuu lähinnä astuvan ”valmiiseen pöytään” ja nauttivan sen antimista. Palvelijat ja työntekijät, yleensäkin rahvas, pysyvät hänelle etäisinä. Asiantila ja kolonialistinen järjestys näyttävät luonnollisina Mannerheimin kertomuksessa.

Maanomistajat ja hallitsijat saattoivat komenttaa satoja tai tuhansia miehiä, naisia ja lapsia ajomiehiksi suurmetsästystä varten. Eläimiä ajettiin pitämällä kovaa meteliä joko omalla suulla tai rummuilla, muilla instrumenteilla ja ilotulitteilla.

Myös tulta käytettiin toisinaan avuksi. Euroopalaiset metsästäjät säännöstelivät ajomiesten toimintaa ja asettuivat itse usein *machanille* tai norsun selkään välttyäkseen suurimmalta vaivalta, kuumuudelta ja meteliltä.⁸⁹ Myös Mannerheimin metsästäessä toimittiin näin. Eräänä yönä Mannerheim oli väijymässä mahdollisia tiikereitä lavalta puhvelinvasikan vieressä. Hän oli näkevinään jotain ja ampui. Mannerheimin *mahout* eli norsunkäsittelijä ja metsästäjä laskeutuivat maahan tarkistaakseen tilanteen. Mannerheim odotti norsun selässä merkkiä heiltä. Saaliiksi oli kuitenkin suureksi pettymykseksi jäänyt metsäkissa eikä tiikeri.⁹⁰ Toisessa kohtaa Mannerheim kertoo:

Alkuasukkaiden heitettyä sinne päin muutamia kiviä varmistautuakseen siitä, ettei saalis enää osoittanut elonmerkkejä, pari rohkeinta lähti ottamaan tilanteesta selvää. He hiipivät äärimmäisen varovasti eteenpäin aina muu-

87. Mannerheim 2008, 371.

88. Smythies 1942, 78.

89. MacKenzie 1997, 174–175.

90. Mannerheim 2008, 358–359.

taman askeleen kerrallaan ja saattoivat pian tiedottaa, että tiikeri oli kuollut.⁹¹

Mannerheimin, kuten muiden korkea-arvoisten vieraiden ja yläluokkaisten brittien, tehtävänä oli siis nimenomaan pysyä korkealla, tiikerien ulotumattomissa, ja ampua, kun paikalliset työntekijät ja palvelijat olivat saaneet ajettua saaliin osu-maetaisyydelle. Vaaralliset ja raskaat työt jätettiin siis paikallisille, myös Mannerheimin metsästysmatkoilla. Mannerheim itse oli toki jo lähes 70-vuotias jälkimmäisellä matkallaan.

Mannerheimin kuvasi esitelmässään Helsingin Seurahuoneella Suomen Yleisen Metsästäjäläiiton vuosikokouksessa 28.5.1937 kuinka paikalliset "alkuasukas-metsästäjät" paikantavat tiikerin, jonka jälkeen norsuista muodostetaan saartorengas tämän paikannetun alueen ympärille. "Tässäkin kohtaa nähdään taasen alkuasukkaiden vaiston ja tiedon varmuus," Mannerheim esitelmöi. Hän kuvaili ruohikon ylettyvän usein paikoin yli norsun selässä seisovan miehen pään, mikä hankaloittaa metsästystä, ja totesi, että "alkuasukkaat" pystyvät ihmeellisellä varmuudella tietämään, missä tiikeri piileskelee, vaikka mitään jälkiä ei näy.⁹² Mannerheim nimittää paikallisia työntekijöitä "alkuasukkaiksi", vaistojensa ja luontaisen elämäntyyliinsä takia tiikerinmetsästyksen sopiviksi apulaisiksi, eikä ammattimetsästäjiksi. Paikallisten (työntekijöiden) vaistonvaraisuuden korostaminen ammattitaidon ja osaamiseen sijaan on kolonialistiselle diskurssille tyypillinen piirre ja korostaa paikallisten asukkaiden "villiyttä", kouluttamattomuutta ja ehkä jopa "eläimenkaltaisuutta". Sana "alkuasukas" antaa kuvan (eurooppalaisen, valkoisen) sivistyksen puutteesta ja eronteosta eurooppalaisen ja intialaisen palvelijan ja/tai työläisen välillä. Sanavalinta kertoo alentuvasta suhtautumisesta heidän toisten huvitusten puolesta vaarantaviin ja koko metsästystapahtuman mahdollistaviin, todennäköisesti hyvin ammattitaitoisiin paikallisiin työntekijöihin.

Toisessa kohdassa Mannerheim osoittaa hie-man enemmän kunnioitusta paikallisten ammat-

titaitoa kohtaan, kun hän kuvaa metsästysretkien järjestelyistä viime kädessä huolehtinutta paikallista "valkohapsiseksi vanhukseksi", joka "tunsi kuitenkin tehtävänsä perin pohjin, ja hänellä oli käytettävissään koko joukko harjaantuneita ajomiehiä."⁹³ Tämä "valkohapsinen vanhus" tai "pelottavan laiha hindu", kuten Mannerheim häntä myös kutsuu, oli arvojärjestyksessä selkeästi korkeammalla oleva työntekijä ja saa kiitosta ammattitaidostaan, mutta hänkin jää kuitenkin nimettömäksi muistelmissa. "Valkohapsisen vanhuksen" tehtävä vaati luultavasti paljon työtä, esimerkiksi metsästrategioiden suunnittelua yön tunteina valkoisten metsästäjien nukkuessa. Tiikerien jäljittäminen saattoi kestää päiväkausia ja sen ajaminen korkeassa ruohossa oli vaativa tehtävä, sillä ajonorsut täytyi pitää suorassa rivissä tehtävän onnistumiseksi ja metsästyksen mahdollistamiseksi.⁹⁴ Saartovaiheessa paikallisväestöön kuuluvat *mahoutit* tekivät kovimman työn norsuja ohjattaessaan: norsuja ohjattiin kehään sekä muutama sen sisälle polkemaan heinikkoa ja ajamaan tiikeri esiin.

Tarkastellessaan leijonan- ja tiikerinmetsästystä Keniassa ja Pohjois-Intiassa 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä Storey tuo esiin, että suurimuotoisilla ja näyttäville safareilla ja shikareilla kolonialistit saattoivat osoittaa valtansa valjastamalla valtavan määrän paikallista työvoimaa huvituksiinsa. Näyttävät metsästysretket vaativat jopa useita satoja intialaisia tai afrikkalaisia palvelemaan muutamaa valkoista metsästäjää ja räikeimmillään ne vahvistivat kuvaa eurooppalaisten vallasta suhteessa paikalliseen työvoimaan.⁹⁵ Intialaisille työntekijöille maksettiin vaatimatonta palkkaa ja heitä saatettiin kohdella huonosti. Hankalien työntekijöiden tilalle oli helppo saada uusi, sillä työvoimaa oli paljon saatavilla.⁹⁶

Johtopäätökset

Mannerheimin Intian ja Nepalin tiikerinmetsästysmatkat loistokkaine metsästysleireineen ja norsuineen mahdollistuivat hänen brittisuhteidensa avulla. Hän vietti suurimman osan ajastaan

91. Mannerheim 2008, 369. Ks. myös Mannerheim 1940.

92. *Helsingin sanomat* 30.5.1937, 10.

93. Mannerheim 2008, 360.

94. Ks. Storey 1991, 161.

95. Storey 1991, 137.

96. Storey 1991, 165.

kokeneiden brittivirkamiesten ja -upseerien vieraana ja hyötyi heidän kontakteistaan esimerkiksi maharadža Joodha Shumsheriin, jolla oli käytössään 200 norsua. Lukemistostaan ja aktiviteeteistään päätellen Mannerheim jakoi isäntiensä ajatukset Intian brittihakinnosta, tai vähintäänkin hiljaisesti hyväksyi ne, koska osallistui kolonialistiseen ja mahtipontiseen tiikerinmetsästyksen heidän vieraanaan. Tiikerin kaataminen oli hänelle niin tärkeää, että hän teki toisen matkan Intiaan ja Nepaliin, kun kaato ei ensimmäisellä kerralla onnistunut. Tässä vaiheessa tiikerinmetsästyksessä oli Intiassa vaihtumassa pikkuhiljaa tiikerin suojeluksi, mutta vanhanmallisia jahtejakin järjestettiin yhä. Kaadettuaan tiikerin Mannerheim poseerasi kuolleen eläimen kanssa monista brittiläisistä tutulla tavalla. Taljat hän asetti esille trofeina ja lahjoitti yhden Suomen Valkoiselle kaartilille. Kaksi taljoista on esillä Mannerheim-museossa.

Maharadžaa lukuun ottamatta kaikki Mannerheimin kohtaamat eteläaasialaiset vaikuttavat olleen hänen silmissään ”rahvasta”, jota hän kohteli brittien tavoin: välissä oli aina sosiaalinen juopa, joka rakentui ajatukselle rodullisesta ja sivistyksellisestä eriarvoisuudesta. Mannerheim ei esimerkiksi mainitse ketään tavallisista paikallisista nimeltä ja antaa ymmärtää, että he toimivat ainoastaan aputehtävissä ja palvelijoina. Paikallinen väestö kuuluu Mannerheimin katseen marginaaliin, paikoin jopa näkymättömiin. Mannerheim siis otti vastaan hänelle annetun roolin yhtenä kolonialisteista, toki vieraana, mutta silti yhtenä kolonialistina kolonialistien keskuudessa. Hän ei mitenkään kommentoi eikä missään nimessä kritisoi Intian brittihakintaa, ei edes Intian itsenäistymisen jälkeen julkaisuissa muistelmissaan, mutta mainitsee Nepaliläisen maharadžan ja brittien historiallisesti hyvät välit. Kongressipuolueeseen, Gandhiin, Nehruun tai intialaisten itsenäisyystaisteluun hän ei viittaa sanallakaan, aivan kuin brittihakinnolle ei olisi mitään haastetta esitettykään, vaan se olisi jatkunut samanlaisena kuin ennen ensimmäistä maailmansotaa. Cannadine esittää, että maailmansotien välinen, modernisoitua ja siten myös demokratisoitua Intia ei brittien mielissä koskaan vetänyt vetoa hierarkki-

selle ja perinteiselle maharadžojen ja *Rajin* Intialle, joka edusti heille aitoa ja ajatonta Intiaa.⁹⁷ Samoin näyttää olleen Mannerheimin kohdalla: hän tuntuu astuneeseen tähän menneeseen, Kiplingin kuvaamaan vahvasti imperialistiseen ja hierarkkiseen aikaan, jolloin britit kokivat itse- oikeutetusti voivansa hallita Intiaa ja hyödyntää niemimaan resursseja, luontoa ja työvoimaa omaksi hyväkseen. Kaikkiaan brittien kolonialistinen hallinto näyttäytyy varsin ongelmattomana, oikeutettuna ja normalisoituna Mannerheimin teksteissä.

Tämän aineiston perusteella väitän, että Mannerheimin tiikerinmetsästyksimatkat Intiaan ja Nepaliin vuosina 1928 ja 1937 voidaan tulkita ”koloniaalisena osallisuutena” tai jopa kolonialismiin osallistumisena. Mannerheim vaikuttaa vierailullaan jakaneen brittien kolonialistisen maailmankuvan siihen kuuluvine hierarkioineen. Koska metsästyksellä oli tietynlainen rooli siirtomaahallinnossa, Mannerheimin voi myös katsoa osallistuneen hallinnan käytäntöihin brittiläisessä Intiassa ja Nepalissa, mikä puolestaan voidaan tulkita brittien Intian siirtomaahallinnon hyväksymisenä ja tukemisena käytännön kautta. Mannerheimin kuvaukset metsästyksimatkoistaan aikana, jolloin eläintensuojelu oli jo valtaamassa alaa metsästykseltä ja intialaisten itsenäisyyspyrkimykset haastaneet brittihakinnon, vaikuttavat toisintavan tai seuraavan brittien (varhaisempaa) kolonialistista diskurssia, jossa eläimet olivat valkoisten metsästäjien huvikseen ammuttavissa ja paikalliset siirtomaaisäntiä palvelemissa, koska nämä sotienvälisen ajan tuomat muutokset eivät teksteissä näy. Mannerheim ei osallistunut poliittiseen päätöksentekoon brittiläisessä Intiassa, mutta hän osallistui valkoisen metsästäjän roolissa kolonialistisen hallinnon keskeiseen, luokkaan ja rotuun perustuvan hierarkian ylläpidon, vapaa-ajan vieton sekä mielikuvien rakentamisen muotoon: tiikerinmetsästyksen norsujen kera.

Dosentti **Raita Merivirta** toimii Suomen Akatemian tutkijatohtorina yleisen historian oppiaineessa Turun yliopistossa. **Sähköposti:** raimer@utu.fi.

97. Cannadine 2002, 56.